

**Курс: «Практикум з розв'язування
олімпіадних та конкурсних задач»
Навчальний матеріал до Теми 13:**

ст. викл. Рого В. Л.

Числові ребуси

1. РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЧИСЛОВИХ РЕБУСІВ

Задача-розминка. Дано порожню клітинкову таблицю 3x3. Заповнити її всіма цифрами, крім 0, так, щоб по горизонталях, по вертикалях і по діагоналях була однакова сума.

Обговорення отриманих результатів між групами. Зрозуміло, що треба додати усі цифри та отримати 45. Це число розділити на 3, отримати 15. Отже, сума по горизонталях, по вертикалях і по діагоналях рівна 15. Середня серед цих цифр, а це 5, повинна стояти в центральній клітинці. Тоді в сусідніх із нею клітинках повинні стояти непарні цифри. У кутових клітинках повинні стояти парні числа. Знайшовши один такий набір, можна отримати ще вісім таких квадратів за допомогою повороту навколо центральної клітинки.

Числові ребуси – це завдання, в яких треба відновити цифри у буквеному записі арифметичної дії. Однаковим буквам відповідають однакові цифри, різним буквам відповідають різні цифри.

Зауважимо, що простіші числові ребуси часто мають кілька варіантів відповіді. У такому разі повне розв'язання повинне включати всі можливі варіанти.

Ребус 1. У заданій буквеній рівності $РАК + БУГ = РІКА$ треба замінити букви цифрами, але так, щоб зробити цю рівність правильною: при цьому однаковим буквам відповідають рівні цифри, а різним буквам відповідають нерівні цифри.

Розв'язання. Сума двох трицифрових чисел дає чотирицифрове. Звідси одразу випливає, що «Р = 1». Тоді, співставляючи «сотні» й «тисячі» доданків і суми, робимо висновок, що «І = 0», оскільки цифра «1» уже зайнята, а «Б» може дорівнювати лише 8 або 9. Отже, на цьому етапі розв'язання результат додавання набуває вигляду

$$\begin{array}{r} 1 \text{ А К} \\ + \\ \text{Б У Г} \\ \hline 1 \text{ 0 К А} \end{array} \quad (1.1)$$

Щоб знайти значення інших букв, проведемо повний аналіз можливих варіантів з урахуванням того, що цифри «0» і «1» уже зайняті. Результати подамо у вигляді таблиці, виходячи із можливих значень однієї з букв, наприклад, «А»:

А	К	Г	У	Б	Результат
2	7	5	4	9	$127 + 945 = 1072$
2	5	7	2	9	неможливо
2	8	4	5	9	$128 + 954 = 1082$
2	4	8	1	9	неможливо
2	9	3	6	9	неможливо

А	К	Г	У	Б	Результат
2	3	9	0	9	неможливо
3	7	6	3	9	неможливо
3	6	7	2	9	$136 + 927 = 1063$
3	8	5	4	9	$138 + 945 = 1083$
3	5	8	1	9	неможливо
3	9	4	5	9	неможливо
3	4	9	0	9	неможливо
4	9	5	4	8	неможливо
4	5	9	0	8	неможливо
4	8	6	3	9	$148 + 936 = 1084$
4	6	8	1	9	неможливо
5	9	6	3	8	$159 + 836 = 1095$
5	6	9	0	8	неможливо
5	8	7	2	9	$158 + 927 = 1085$
5	7	8	1	9	неможливо
5	3	2	8	8	неможливо
5	2	3	7	8	$152 + 873 = 1025$
6	9	7	2	9	неможливо
6	7	9	0	9	неможливо
6	4	2	8	8	неможливо
6	2	4	6	8	неможливо
7	5	2	8	8	неможливо
7	2	5	5	8	неможливо
7	4	3	7	8	неможливо
7	3	4	6	8	$173 + 864 = 1037$
8	6	2	8	8	неможливо
8	2	6	4	8	неможливо
8	5	3	7	8	неможливо
8	3	5	5	8	неможливо
9	7	2	8	8	неможливо
9	2	7	3	8	$192 + 837 = 1029$
9	6	3	7	8	$196 + 873 = 1069$
9	3	6	4	8	$193 + 846 = 1039$
9	5	4	6	8	$195 + 864 = 1059$
9	4	5	5	8	неможливо

Відповідь. Ребус має 13 варіантів розв'язання, які подані в останньому стовпці таблиці (виділені жовтим кольором).

Ребус 2. При додаванні двох чисел цифри замінили літерами (однакові цифри – однаковими літерами) та одержали результат:

$$\begin{array}{r} \text{СОРОК} \\ + \\ \text{ОДИН} \\ \hline \text{ТРИСТА} \end{array}$$

Відновити цифри, які замінено літерами.

Розв'язання. Нагадаємо, що: *за додавання відповідних одиниць певного розряду двох чисел (одиниць, десятків, сотень; одиниць тисяч, десятків тисяч, сотень тисяч і т.д.) «за правилом переходу через розряд у десятковій системі числення» до наступного розряду може перейти щонайбільше одна розрядна одиниця.*

1) Співставляючи «десятки тисяч» та «сотні тисяч» першого доданку та суми, з урахуванням вищезгаданого правила можна зробити висновок, що «Т = 1». І тому результат додавання набуває вигляду

$$\begin{array}{r} \text{СОРОК} \\ + \\ \text{ОДИН} \\ \hline \text{1 РИС1А} \end{array} \quad (2.1)$$

2) Співставляючи «одиниці тисяч» та «десятки тисяч» доданків та суми з (2.1), методом від супротивного можна зробити висновок, що «С = 9», звідки

а) «Р» може бути тільки нулем, і тому результат додавання набуває вигляду

$$\begin{array}{r} \text{9000К} \\ + \\ \text{ОДИН} \\ \hline \text{10И91А} \end{array} \quad (2.2)$$

б) крім того, «О» повинна бути або п'ятіркою, або шісткою, або сімкою, або вісімкою, або ж дев'яткою.

Проте за умовою різні літери повинні відповідати різним цифрам. І тому

б1) «О» не може дорівнювати 9;

б2) якщо припустити, що «О = 5», то «И = 0» або ж «И = 1», чого бути не може, бо цифри 0 і 1 вже відповідають іншим літерам;

б3) якщо припустити, що «О = 6», то «И = 2» або ж «И = 3», чого бути не може, бо: у випадку, коли «И = 2» – «О + И = 8», а тому сума десятків при будь-яких цифрах у розряді одиниць не може закінчуватися одиницею; у випадку, коли «И = 3» – «О + И = 9», а тому

сума десятків при будь-яких цифрах у розряді одиниць не може закінчуватися одиницею;

64) якщо припустити, що «О = 8», то «И = 6» або ж «И = 7», чого бути не може, бо: у випадку, коли «И = 6» – «О + И = 14», а тому сума десятків при будь-яких цифрах у розряді одиниць не може закінчуватися одиницею; у випадку, коли «И = 7» – «О + И = 16», а тому сума десятків при будь-яких цифрах у розряді одиниць не може закінчуватися одиницею;

Таким чином, «О» може бути лише цифрою 7. І тому результат додавання на підставі (2.2) набуває вигляду

$$\begin{array}{r} 9707К \\ + \\ 7ДИН \\ \hline 10И91А \end{array} \quad (2.3)$$

3) Співставляючи «сотні» доданків і суми із (2.3), неважко переконатися, що «Д» може бути лише цифрою 8. Але ж тоді «И» може бути тільки цифрою 4. Тому результат додавання набуває вигляду

$$\begin{array}{r} 9707К \\ + \\ 784Н \\ \hline 10491А \end{array} \quad (4)$$

4) Очевидно, що незадіяними залишилися тільки цифри 2, 3, 5 та 6.

Співставляючи розряди «одиниць» доданків і суми з (4), неважко переконатися, що можуть бути лише два випадки:

або «К = 2», «Н = 3», «А = 5»;

або «К = 3», «Н = 2», «А = 5».

Таким чином, шуканими доданками (з відновленою однаковою сумою 104 915) є числа 97 073 і 7 842 або ж 97 072 і 7 843.

$$\begin{array}{r} 97073 \\ + \\ 7842 \\ \hline 104915 \end{array} \quad \text{або} \quad \begin{array}{r} 97072 \\ + \\ 7843 \\ \hline 104915 \end{array}$$

Відповідь.

Іноді числові ребуси записують за допомогою геометричних фігур або інших позначень.

Ребус 3. При множенні двох чисел деякі цифри замінили «*» («зірочками») та одержали результат:

$$\begin{array}{r}
 * 1 * \\
 \times \\
 3 * 2 \\
 \hline
 * 3 * \\
 + 3 * 2 * \\
 * 2 * 5 \\
 \hline
 1 * 8 * 3 *
 \end{array}$$

Відновити цифри, які замінено «зірочками».

Розв'язання. Заради зручності та спрощення подальших пояснень замінимо зірочки в умові даного числового ребусу літерами латинської абетки, причому різним літерам можуть відповідати однакові цифри:

$$\begin{array}{r}
 a 1 b \\
 \times \\
 3 c 2 \\
 \hline
 d 3 e \\
 + 3 f 2 g \\
 h 2 k 5 \\
 \hline
 1 l 8 m 3 n
 \end{array}$$

1) Оскільки $3 + 2 = 5$, то $l = 5$ або $l = 6$. Тому h може бути лише 1, тобто

$$\begin{array}{r}
 a 1 b \\
 \times \\
 3 c 2 \\
 \hline
 d 3 e \\
 + 3 f 2 g \\
 1 2 k 5 \\
 \hline
 1 l 8 m 3 n
 \end{array}$$

2) Оскільки число $12k5$ є результатом множення числа $a1b$ на цифру 3, то b може бути лише 5.

3) Оскільки число $d3e$ є результатом множення числа $a15$ на цифру 2, то e може бути лише 0, звідки $n = 0$.

- 4) Оскільки число $12k5$ є результатом множення числа $a15$ на цифру 3, то k може бути лише 4. На цьому етапі розв'язання отримуємо:

$$\begin{array}{r}
 a15 \\
 \times \\
 3c2 \\
 \hline
 d30 \\
 + 3f2g \\
 1245 \\
 \hline
 118m30
 \end{array}$$

- 5) Оскільки число 1245 є результатом множення числа $a15$ на цифру 3, то a може бути лише 4.
 6) Оскільки число $d30$ є результатом множення числа 415 на цифру 2, то d може бути лише 8, тобто
 7) Оскільки $8 + 2 + 5 = 15$, то m може бути лише 5, і на цьому етапі розв'язання отримуємо:

$$\begin{array}{r}
 415 \\
 \times \\
 3c2 \\
 \hline
 830 \\
 + 3f2g \\
 1245 \\
 \hline
 158530
 \end{array}$$

- 8) Оскільки f – цифра, то з урахуванням переносу при додаванні «сотень» у «тисячах» отримуємо $f + 4 + 1 = 8$, звідки $f = 3$.
 9) Оскільки g – цифра, то додавання «десятків» дає $3 + g = 3$, звідки $g = 0$.
 10) Оскільки число 3320 є результатом множення числа 415 на цифру c , то c може бути лише 8. Тим самим відновлено останню невідому цифру.

Відповідь.

$$\begin{array}{r}
 415 \\
 \times \\
 382 \\
 \hline
 830 \\
 + 3320 \\
 1245 \\
 \hline
 158530
 \end{array}$$

Ребус 4. Замінити фігурки цифрами таким чином, щоб виконувалися всі вказані в завданні дії. Однаковим фігуркам відповідають однакові цифри:

$$\begin{array}{r}
 \bigcirc \square \bullet - \blacksquare \blacktriangle = \square \bullet \bigcirc \\
 : \quad \quad \quad + \quad \quad \quad - \\
 \textcircled{S} \times \text{☺} = \boxtimes \bigcirc \\
 \hline
 \bigcirc \boxtimes + \bullet \triangle = \text{☺} \blacktriangle
 \end{array}$$

Розв'язання. Визначаємо поетапно:

- 1) із дії віднімання у третьому стовпці очевидно, що $\blacktriangle = 0$;
- 2) із тієї ж дії визначаємо, що $\square = 1$, бо інакше різниця була б трицифровим числом, а не двоцифровим, як у ребусі;
- 3) із віднімання в першому рядку випливає, що $\bigcirc = 2$, адже сума тризначного числа з одиницею в розряді сотень і будь-якого двозначного числа не може перевищувати 298 (граничний випадок: $199 + 99 = 298$). Отже, на цьому етапі розв'язання отримуємо:

$$\begin{array}{r}
 2 \ 1 \ \bullet - \blacksquare \ \blacktriangle = 1 \ \bullet \ 2 \\
 : \quad \quad \quad + \quad \quad \quad - \\
 \textcircled{S} \times \text{☺} = \boxtimes \ 2 \\
 \hline
 2 \ \boxtimes + \bullet \ \triangle = \text{☺} \ 0
 \end{array}$$

- 4) Із множення в середньому рядку випливає, що $\boxtimes$ може дорівнювати лише 3, 4 або 7, оскільки можливі комбінації множників 4×8 , 6×7 і 9×8 (бо добуток закінчується на 2, але не рівний 12). Аналогічно з додавання в останньому рядку робимо висновок, що $\triangle$ не може дорівнювати 5, 8 і 9, а $\bullet$ не дорівнює 8 і 9; тоді з додавання в середньому стовпці випливає, що $\blacksquare$ не дорівнює 7, 8 і 9, а також той факт, що $\bullet$ не дорівнює 3, адже згідно з цією дією $\bullet = \blacksquare + 1$, а цифра «2» уже зайнята.

Випишемо таблицю для можливих значень невідомих фігурок:

Символ	3	4	5	6	7	8	9
●	—	?	?	?	?	—	—
■	?	?	?	?	—	—	—
▲	?	?	?	?	?	?	?
⊗	—	?	—	?	?	?	?
☺	—	?	—	?	?	?	?
⊠	?	?	—	—	?	—	—
△	?	?	—	?	?	—	—

5) Проаналізуємо тепер ділення в першому стовпці за можливих значень фігурок:

а) якщо $\boxtimes = 3$, то частка рівна 23, однак жодне з чисел вигляду $21\bullet$ не ділиться на 23: отже, цей випадок неможливий;

б) якщо $\boxtimes = 4$, то частка рівна 24, і єдино можливий випадок $216 : 9 = 24$, тобто $\bullet = 6$, $\textcircled{9} = 9$, що узгоджується з вписаною таблицею.

в) якщо $\boxtimes = 7$, то частка рівна 27, і єдино можливий випадок $216 : 8 = 27$, тобто $\bullet = 6$, $\textcircled{8} = 8$, що також узгоджується з вписаною таблицею.

Із наведеного дослідження однозначно випливає, що $\bullet = 6$; тоді згідно з 4) можемо також визначити $\blacksquare = \bullet - 1 = 5$. Крім того, дослідження показує, що $\textcircled{9}$ може дорівнювати лише 8 або 9, а отже, комбінація множників $6 \times 7 = 42$ у середньому рядку неможлива. Це у свою чергу визначає неможливість випадку б), оскільки за таких умов $\boxtimes$ не може дорівнювати 4. Таким чином, маємо $\boxtimes = 7$, $\textcircled{9} = 8$, а тоді з середнього рядка $\textcircled{8} = 9$. Відтак наша таблиця можливих значень набуває вигляду

Символ	3	4	5	6	7	8	9
$\bullet$	-	-	-	+	-	-	-
$\blacksquare$	-	-	+	-	-	-	-
$\blacktriangle$	?	?	-	-	-	-	-
$\textcircled{9}$	-	-	-	-	-	+	-
$\textcircled{8}$	-	-	-	-	-	-	+
$\boxtimes$	-	-	-	-	+	-	-
$\triangle$	?	?	-	-	-	-	-

Із додавання в середньому стовпці визначаємо останні цифри: $5\blacktriangle + 9 = 6\triangle$, звідки з урахуванням можливих значень із таблиці маємо $\blacktriangle = 4$, $\triangle = 3$. Тим самим відновлені останні невідомі цифри.

Відповідь.

$$\begin{array}{r}
 216 - 54 = 162 \\
 : \quad + \quad - \\
 8 \times 9 = 72 \\
 \hline
 27 + 63 = 90
 \end{array}$$

2. ЧИСЛОВІ РЕБУСИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Відновити цифри, замінені буквами, в числових ребусах на додавання (однаковим цифрам відповідають однакові букви):

$$\begin{array}{r}
 \text{а) } \quad \text{БАЗАР} \\
 + \quad \text{БАЗАР} \\
 \hline
 \text{КАВУНИ}
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \text{б) } \quad \text{КНИГА} \\
 + \quad \text{КНИГА} \\
 \hline
 \text{НАУКА}
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \text{в) } \quad \text{КОРОВА} \\
 + \quad \text{ТРАВА} \\
 \hline
 \text{ДОЯРКА} \\
 \hline
 \text{МОЛОКО}
 \end{array}$$

2. У заданій буквеній рівності ПЛЯЖ + ШЛЯХ = ХВИЛЯ треба замінити букви цифрами, але так, щоб зробити цю рівність правильною, при цьому однаковим буквам відповідають рівні цифри, а різним буквам відповідають нерівні цифри.
3. У заданій буквеній рівності БОРЩ + КОРЖ = ОБІД треба замінити букви цифрами, але так, щоб зробити цю рівність правильною і при цьому однаковим буквам відповідають рівні цифри, а різним буквам відповідають нерівні цифри.
4. У заданій буквеній рівності СИР + РИС = ЇЖА треба замінити букви цифрами, але так, щоб зробити цю рівність правильною, при цьому однаковим буквам відповідають рівні цифри, а різним буквам відповідають нерівні цифри.
5. При множенні двох чисел деякі цифри замінили «*» («зірочками») та одержали результат:

$$\begin{array}{r}
 \quad \quad \quad 2 * * \\
 \quad \quad \quad \times \\
 \quad \quad \quad 3 * * \\
 \hline
 \quad \quad \quad 5 * * \\
 + \quad \quad * 4 * \\
 \quad \quad * * 3 \\
 \hline
 \quad \quad * * * * *
 \end{array}$$

Відновити цифри, які замінено «зірочками», якщо відомо, що в даний приклад не входила цифра «7».

6. У числовому ребусі з трьома прикладами на додавання відновити цифри, замінені літерами (однаковим цифрам відповідають однакові літери, різні літери відповідають різним цифрам):

$$\begin{array}{l}
 \text{DO} + \text{RE} = \text{MI}; \\
 \text{FA} + \text{SI} = \text{LA}; \\
 \text{RE} + \text{SI} + \text{LA} = \text{SOL}.
 \end{array}$$

7. Замінити фігурки цифрами таким чином, щоб виконувалися всі вказані в завданні дії. Однаковим фігуркам відповідають однакові цифри:

<p>a) $\square \square + 8 = 3 \blacktriangle$</p> <p>- $\otimes \square + \blacktriangle = \otimes \blacktriangle$</p> <hr/> <p>$\otimes \square + 3 = \square \square$</p>	<p>b) $\blacktriangle \square - \square \square = \otimes \blacktriangle$</p> <p>+ $\square \blacktriangle - \blacktriangle = \square \square$</p> <hr/> <p>$\square \square + \square \square = \square \blacktriangle$</p>
<p>c) $\triangle \triangle \blacktriangle - \square \triangle = \circ \circ$</p> <p>: $\square \times \bullet = \square \bullet$</p> <hr/> <p>$\triangle \square + \square \ominus = \bullet \square$</p>	<p>d) $\square \triangle \triangle - \square \blacktriangle = \triangle \triangle \blacktriangle$</p> <p>: $\circ \times \blacktriangle \blacktriangle = \square \bullet$</p> <hr/> <p>$\blacktriangle \blacktriangle + \bullet \triangle = \blacktriangle \triangle \bullet$</p>
<p>e) $\square \square \circ - \ominus \square \ominus = \triangle \square \blacktriangle$</p> <p>: $\circ \ominus \times \circ \ominus = \bullet \bullet \circ$</p> <hr/> <p>$\triangle \ominus + \ominus \bullet \square = \ominus \ominus \ominus$</p>	<p>f) $\circ \square \triangle - \otimes \square \square = \blacktriangle \triangle \square$</p> <p>: $\bullet \times \otimes \triangle \ominus = \bullet \blacktriangle \square$</p> <hr/> <p>$\bullet \otimes \square + \ominus \triangle = \bullet \blacktriangle \ominus$</p>
<p>g) $\square \square \triangle : \blacktriangle = \otimes \bullet \square$</p> <p>- $\triangle \bullet \circ - \square \blacktriangle = \bullet \triangle \triangle$</p> <hr/> <p>$\otimes \triangle \square - \triangle \circ \circ = \square \blacktriangle \blacktriangle$</p>	<p>h) $\square \square \square - \square \square \square = \otimes \otimes \otimes$</p> <p>: $\square \times \square \square = \square \square \square$</p> <hr/> <p>$\square \square \otimes - \square \otimes \square = \otimes \square \square$</p>
<p>i) $\blacktriangle \circ \triangle \square : \bullet \circ = \triangle \ominus$</p> <p>- $\otimes \blacktriangle \otimes + \blacktriangle \square = \otimes \otimes \triangle$</p> <hr/> <p>$\blacktriangle \otimes \blacktriangle \blacktriangle - \ominus \bullet \triangle = \otimes \bullet \ominus$</p>	<p>j) $\square \bullet \square \ominus : \square \ominus = \square \square$</p> <p>- $\blacktriangle \triangle \square + \triangle \blacktriangle = \blacktriangle \ominus \ominus$</p> <hr/> <p>$\square \square \blacktriangle \square - \square \circ \square = \bullet \square \circ$</p>

8. Ще один приклад на множення. Його відносно неважко розв'язати, бо в ньому залишено більше цифр, ніж безумовно необхідно для відновлення прикладу. Треба визначити, скільки подальших цифр можна замінити крапками без того, щоб задача втратила однозначність розв'язання. Задля полегшення зауважимо: є дві можливості для того, аби з семи наявних цифр

«приховати» одну так, щоб завдання залишилося розв’язним, а розв’язання – однозначним.

$$\begin{array}{r}
 .7. \\
 \times \\
 .6. \\
 \hline
 ..3. \\
 + ..6. \\
 3... \\
 \hline
 .1..1.
 \end{array}$$

9. У цьому прикладі на множення одна конкретна цифра всюди позначена «зірочками», замість інших цифр стоять крапки. Цифри, позначені крапками, не обов’язково однакові. Таким чином отримали результат:

$$\begin{array}{r}
 . * * . \\
 \times \\
 . . . \\
 \hline
 .. * . . \\
 + . . . * \\
 * . . . * \\
 \hline
 . . . . .
 \end{array}$$

Які два числа були перемножені?

10. Розшифрувати числовий ребус, у якому цифри замінені літерами (однаковим цифрам відповідають однакові літери, різні літери відповідають різним цифрам):

$$\begin{array}{r}
 \text{SRM} + \text{OSU} = \text{OORI} \\
 - \quad - \quad : \\
 \text{TIL} : \text{OAL} = \text{I} \\
 \hline
 \text{GSM} - \text{TU} = \text{GGS}
 \end{array}$$

11. У цьому прикладі на ділення усі непарні цифри замінили літерою **Н**, а всі парні – літерою **П**. Таким чином отримали результат:

